

מידע יישומי

הרב יואל פרידמן

א. שתילת עצי פרי

לקראת ט"ו באב ממהרים אנשים רבים **לטעת עצי פרי** כדי 'להרוויח' שנה למניין שנות ערלה. בעת שקונים עצי פרי כדאי להיות מודעים לכמה דברים:

1. רוב עצי הפרי מורכבים, ולכן יש לבדוק האם העץ מורכב בהרכבה מותרת, שאם לא כן אסור לטעת את העץ. לשם כך יש לשאול את המוכר מהו שם הכנה, ולבדוק באתר מכון התורה והארץ, האם הצירוף כנה-רוכב המדובר – מותר. לחילופין אפשר להתקשר למכון התורה והארץ (טל' 08-6847325) ולברר זאת. ראוי לציין שפעמים רבות במשתלה מתווכת, אין המוכר יודע על איזו כנה מורכב העץ. לכן עדיף לקנות עצי פרי במשתלות שמייצרות את השתילים.

2. מי שרוצה 'להרוויח' יותר משנה אחת צריך לוודא: א. שהשקית שמצוי בה השתיל מנוקבת בנקב של 2.5 ס"מ קוטר בתחתיתה. ב. שהשתיל עמד במשך כל זמן שהותו במשתלה על הקרקע ולא על משטח מנתק. ג. כמו כן בשעת השתילה יש לדאוג שגוש האדמה שבו מצוי השתיל לא יתפורר. אם אחד משלושת התנאים הנ"ל אינם מתקיימים (או שיש ספק אם התקיימו) – יש למנות שנות ערלה מרגע השתילה בגינה.

ב. ביעור מעשרות

בפסח האחרון צריך היה לבער את המעשרות. **מי ששכח ולא ביער** את המטבע של מעשר שני שברשותו, יכול בדיעבד לחלל את המטבע על סוכר בכמות כף גדושה, ולזרוק את הסוכר לכיור. נוסח החילול הוא: 'המעשר השני והרבעי שבמטבע הריהם מחוללים על סוכר זה'. לאחר מכן מותר להשתמש במטבע כרגיל, מלבד שימוש נוסף של חילול מעשר שני ורבעי.

ג. ערך הפרוטה

ערך הפרוטה נכון להיום (י"ד בתמוז תשע"ב) הוא: 11 אגורות בערך.

ד. פירות הקיץ

כיוון שמצויים פירות ערלה בשוק, יש לקנות פירות מחנויות שיש בהן פיקוח רבני צמוד, או ברשתות גדולות שבהן יש השגחה במקום הריכוז שמהם מחולקים הפירות לסניפים השונים. בדיעבד אם קנו פירות מן השוק, או שמתארחים אצל אנשים אחרים ואין יודעים מה מקור הפירות – מותר לאכול מן הפירות. אם אין יודעים את מקור הפירות יש להימנע מאכילת פירות בכירים ואפילים או פירות מיוחדים, אקזוטיים וכדומה. ועל אמונת עתיך 84 (תש"ע) עמ' 32-42.

הרב אורי סדן

ריבית בשוק ההון - דו"ח מצב תשע"ב

פתיחה

אחת ההשקעות הנפוצות ביותר בשוק ההון היא השקעה באג"ח (אגרת חוב)¹. אג"ח היא למעשה הלוואה לטווח ארוך שלוקחת החברה מהציבור, תוך התחייבות להחזיר את הלוואה בתוספת ריבית ידועה מראש. אחרי הנפקת האג"ח לציבור ניתן לסחור בה² לקנותה ולמוכרה, כפי שניתן לעשות בכל שטר הלוואה. שווייה של האג"ח נקבע, בין השאר, לפי מידת יציבותה של החברה. באופן כללי אג"ח נחשבת להשקעה סולידיית מבוקשת, שכן הסיכוי לקבל את ההשקעה בחזרה ואף להוסיף לה תשואה מסויימת, גבוה למדי. לכן כמעט בכל תיק השקעות, בין אם מדובר בתיק השקעות פרטי, בין אם מדובר בקרן נאמנות משולבת, ובין אם מדובר בקופת גמל, קרן השתלמות או קרן פנסיה, בכולם יימצאו אגרות חוב של חברות כאלו ואחרות, לפי שיקול דעתו של מנהל תיק ההשקעות. אי לכך ניתן לומר באופן ודאי, כי כמעט כל אדם במדינת ישראל משקיע בכמה אגרות חוב, בידיעתו ושלא בידיעתו.

1. כוונתנו במאמר זה לאג"ח קונצרנית, השייכת לחברות בשוק הפרטי ולא לאג"ח ממשלתית, לאור דברי הרב צבי פסח פראנק (בשו"ת 'הר צבי', יורה דעה סי' קכו) הקובע כי 'בבנק הממשלתי אין לשום יחיד זכות בעלות על עצם הממון'.
2. אם הם הוגדרו מראש בתור 'אג"ח סחירה'.

א. ריבית לחברה בע"מ – רקע הלכתי

קיימת מחלוקת בין הפוסקים האם הלוואה בריבית לחברה בע"מ אסורה, ובאיזו מידה³. המחלוקת נוגעת לאופן הגדרתו ההלכתית של המושג הכלכלי 'חברה בע"מ'⁴: האם מדובר בישות משפטית עצמאית, ולכן היא פטורה מקיום מצוות⁵, או שאין זו אלא פיקציה משפטית, ואינה שונה באופן מהותי מכל שותפות אחרת⁶. לדעת ה'אגרות משה', מותר לחברה ללוות בריבית, שכן אין איסור ריבית חל אלא על הלוואה לאדם יהודי ולא על הלוואה לישות משפטית ('אגרות משה', יורה דעה ח"ב סי' סג). אולם פוסקים רבים חולקים על כך, וסוברים כי הלוואה בריבית לחברה בע"מ אסורה. לדעת הרב צבי פסח פרנק (שו"ת 'הר צבי', יורה דעה סי' קכו) זוהי ממש ריבית קצוצה, שנאסרה מהתורה; ואילו לדעת הגרש"ז אויערבך, הואיל ואין התחייבות אישית ושעבוד הגוף של הבעלים, אמנם לא ניתן לומר כי זוהי ריבית קצוצה, האסורה מהתורה, אך בוודאי זוהי ריבית דרבנן (שו"ת 'מנחת שלמה' ח"א, סי' כח)⁷.

ב. הפתרון – 'היתר עיסקא'

פתרון מוכר לבעיית הריבית הוא 'היתר עיסקא', המוכר היטב בתחום הבנקאות. 'היתר עיסקא' הינו הסכם אשר מוכר עוד מתקופת הבית יוסף⁸, המתיר את הלוואה בריבית באמצעות מנגנון הלכתי מורכב⁹. כאשר חברה חותמת על היתר עסקה, היא למעשה פותרת את בעיית הריבית הקיימת בקניית אגרות החוב שלה, ומאפשרת לכל יהודי שומר תורה ומצוות להשקיע בה מבלי לעבור על איסור ריבית.

ג. דו"ח מצב עדכני של 'היתרי העיסקא' בישראל

מכון כת"ר בדק את מצב 'היתרי העיסקא' בקרב החברות המובילות בבורסה הישראלית. מבדיקת המכון מתברר כי מרבית החברות המנפיקות אגרות חוב וכלולות במדד 'ת"א 100', מקפידות להחזיק ב'היתרי עיסקא' כדין. עם זאת, מבדיקת המכון עולה כי חברות רבות אינן מחזיקות ב'היתר עיסקא', וחלקן אף אינן מוכנות לחתום על היתר שכזה.

3. נושא ההשקעה בחברות העוברות על איסור ריבית נידון בהרחבה בספר כתר ו, סי' ה.
4. אודות שאלה זו עיין בהרחבה בספר כתר א, עמ' 247 ואילך.
5. כך פסקו גם הדיינים: הרבנים צימבליסט, אזולאי ודייכובסקי, פד"ר י עמ' 273.
6. עיין בדברי הרב יעקב אריאל בשו"ת באהלה של תורה, ח"א סי' ג פרקים ד-יב.
7. וכך כותב גם הרב יצחק יעקב וייס, שו"ת מנחת יצחק, חלק ד סי' יח: 'דאין האחריות על הנכסים הפרטים של בעלי הבנק, רק על נכסי הבנק, כמו שהיא ע"פ דינא דמלכותא, דבזה אם הבנק הלוי, אין כאן אלא רבית דרבנן... והועיל בזה הרבה למעשה, היכא דאינו יודע בטיב עסקא'. להרחבה בנושא זה ראה בספר כתר ו, סי' ה.
8. נזכר כבר בשו"ת המבי"ט, חלק א סי' רמד.
9. הסבר למהותו של היתר העיסקא והמנגנון שהוא פועל על פיו, וכן דוגמא להיתר עיסקא שנוסח על ידי מכון כת"ר וקיבל את אישורו של נשיא המכון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, ניתן למצוא באתר מכון כת"ר www.keter.org.il.

מלכתחילה נימקו חלק מהיועצים המשפטיים את סירובם בכך ש'היתר עיסקא' הוא מסמך 'דתי' שאינו מובן להם, והם אינם מוכנים לחתום על מסמך שאינם מבינים. לשם כך ישבו חוקרי המכון וניסחו 'היתר עיסקא' המיועד במיוחד לחברות המעוניינות להנפיק אגרות חוב, אשר כתוב בשפה משפטית, וברור גם לעורך דין חסר כל השכלה תורנית. 'היתר עיסקא' זה קיבל את אישורו של נשיא המכון הגרז"נ גולדברג שליט"א. צעד זה איפשר לבתי השקעות לבחון את ההיתר, וחלקם אף חתמו עליו. למרות זאת במרבית החברות עמדו היועצים המשפטיים בסירובם לחתום גם על היתר זה¹⁰. מפליא לחשוב, שבין החברות אשר סירבו בתוקף לחתום על היתר עיסקא בידעם כי משמעות העובדה היא כי הם לווים בריבית ומכשילים את הציבור באיסור ריבית, הייתה גם חברת שטראוס-עלית, המתהדרת בהכשרים 'מהודרים'...

חשוב לציין כי בכמה חברות שאנחנו נתקלנו בהן בסירוב, כאשר הפנייה הייתה מצד בתי השקעות אשר התנו את ההשקעה בחתימה על 'היתר עיסקא', נחתם ההיתר תוך שעות ספורות. ממקרים אלו למדנו כי הדבר המשפיע ביותר על החברות הללו, הוא ההבנה הפשוטה כי החתימה על ההיתר כדאית להם מבחינה כלכלית, היות והם עלולים להפסיד כסף ומשקיעים אם לא יחתמו על ההיתר. אנו מקווים כי הפעלת לחץ כלכלי על החברות הללו, באמצעות יועצי ההשקעות של כל אחד מאיתנו, עשויה להביא את מרביתן להבנה כי חתימה על 'היתר עיסקא' אינה רק נכונה מבחינה הלכתית אלא משתלמת מבחינה כלכלית. לשם כך מפרסם מכון כת"ר את רשימת החברות העדכנית¹¹ שבהן ההשקעה מותרת, ולעומתן את החברות שבהן ההשקעה אסורה. את הרשימה ניתן להגיש ליועץ ההשקעות או למנהל הקרן, ולבקש ממנו כי מעתה ואילך יקנה אגרות חוב אך ורק מחברות ללא חשש ריבית.

10. תגובה מפתיעה במיוחד קיבלנו מקרן ההשתלמות למורים של ארגון המורים. לפנייתנו לדרישה לקבל 'היתר עיסקא' שלהם, הם ענו כי אינם מחזיקים בהיתר, ובמקום לחתום על 'היתר עיסקא' שלחו לנו מסמך שעליו מתבקש לחתום מי שאינו מעוניין להיכשל באיסור ריבית, ובו הוא מתבקש לוותר על כל הריבית שמגיעה לו על פי תנאי הקרן, וכך בסוף תקופת החיסכון יקבל בדיוק את מה שהפקיד ולא יותר. (את הריבית המתקבלת מהשקעות שמשקיעה הקרן בכספו של החוסך תשמור הקרן לעצמה...). המכון פנה לידיד המכון, חבר הכנסת אורי אורבך, ובהתערבותו השתנה המצב, וכיום הקרן חתומה על 'היתר עיסקא' כדן.

11. נכון לחודש אפריל 2012.

השש ריבית במדד ת"א 100¹²

חברות שאינן מנפיקות אג"ח ¹⁴		חברות עם השש ריבית ¹³	חברות ללא השש ריבית	
מגדל ביטוחים	אבנר	אבגול	מליסרון	אגוד
מג'יק	אוצר התיישבות	אלביט מערכות	מנורה מב החזקות	איירפורט סיטי
מודיעין אנרגיה	אורמת תעשיות	אלרוב ישראל	נטויז'ן	אינטרנט זהב
יהש	איזיצי'פ	אלרוב נדל"ן	נייר חדרה	אלון ריבוע כחול
מלאנוקס	איתוראן	בזן	נכסים ובנין	אלוני חץ
נובה	אלוט תקשורת	גב ים	נצבא	אמות
נטו החזקות	אלקטרה	גזית גלוב	סלקום	אפריקה ישראל
נייס	אלקטרה צריכה	דש איפקס	פועלים	בזק
נפטא	אסם	הכשרת הישוב	פז נפט	בי קומיוניקשנס
סרגון	גבעות עולם יהש	חברה לישראל	פניקס 1	ביג
פורמולה	גולף	כימיקלים לישראל	פרטנר	בינלאומי
מערכות	גיוון	כלכלית ירושלים	קבוצת דלק	בריטיש ישראל
פ.י.ב.י.	גילת	מבני תעשייה	קרדן אן.וי.	דיסקונט
פלסאון	גרנית	מטריקס	רמי לוי	דיסקונט השקעות
תעשיות	דלק קידוחים	מנופים	שופרסל	חלל תקשורת
פמס	דלק רכב	נורסטאר		טאוואר
פרוטליקס	הכשרה אנרגיה	ריט 1		טבע
פרוטרם	הראל השקעות	שטראוס עלית		לאומי
פרולור ביוטק	יואל	שיכון ובינוי		מזרחי
פריגו	ישראלקו יהש			מכתשים אגן
קסו מוטורס	כלל ביוטכנולוגיה			
קבוצת עזריאלי	כלל עסקי ביטוח			
ריטליקס	לייבפרסון			
רציו חיפוש				
נפט יהש				
שמן נפט וגז				

12. מכון כת"ר מחזיק ב'היתרי עיסקא' נוספים של חברות קטנות יותר הנסחרות בבורסה. הרשימה נמצאת באתר מכון כת"ר. **החברות המודגשות** מרכיבות את מדד ת"א 25.
13. חברות אלו מנפיקות אג"ח וככל הידוע אינן מחזיקות ב'היתר עיסקא'. רכישת אגרות חוב אלו עלולה להיות כרוכה באיסור ריבית.
14. הכוונה ל'אג"ח סחירה', נכון לתאריך בדיקת הנתונים הנזכר לעיל.